

RUŽICA ŠUŠNJARA

STILISTIČKA OBILJEŽJA U ROMANU *BIJEG* MILUTINA CIHLARA NEHAJEVA

U povodu 120. obljetnice piščeva rođenja

Ružica Šušnjara
Pavlinski trg 12
HR 53270 Senj

UDK:886.2.09 NEHAJEV, M.
Izvorni znanstveni članak
Ur: 1999-11-23

Članak "Stilistička obilježja u romanu *Bijeg* M. C. Nehajeva" bavi se analizom piščeva stila i leksika. Svestrano obrazovani pisac potrudio se u duši čitatelja izazvati odjek temom i stilom. Izazov da obradimo upravo takvu temu, bio je prigovor A. G. Matoša stilu M. C. Nehajeva. To je bila jedina negativna kritika na Nehajevljev roman, koju je i sam Matoš kasnije prešutno povukao. Vrijednost Nehajevljeva stila pokazuju i brojni citati u *Frazeološkom rječniku* J. Matešića, a vrijedno je spomena mišljenje Frangeša, koji kaže: "... taj je čovjek pisao izrazom, stilom, jezikom, vokabularom, koji se apsolutno može i mora nazvati individualnim u najboljem smislu riječi".

Svjesni Matoševa prigovora o stilu Milutina Cihlara Nehajeva, koji je jednom izrekao, a kasnije prešutno pokušao ublažiti, pozabavit ćemo se Nehajevljevim stilom i upravo vrlo bogatom izražajnosti riječi, izrazima i frazama iz svakodnevnog govora. Uporaba narodnog blaga, poslovice primjerice (iako ih je više u povijesnom romanu *Vuci*), dobro je ukomponirana u tekući govor romana *Bijeg*.

Događaje u romanu Nehajev povezuje sukcesivnim i logičnim nizom. Relativna savršenost uopće, pa i u književnom djelu, ovisi o piscu kao izvoru umjetničkog djela, ali jednako tako i o publici. Čitatelji će prosuđivati djelo po onom o čemu pisac piše (predmet, tema, ovdje klonuli intelektualac u sudaru s okolinom i sa samim sobom), ali i po tome kako piše. Dakle, po jeziku kao sredstvu, pređi, potki u koju pisac vještinom tkalje čunkom provlači najljepše niti svoga iskaza. Nehajev se, inače svestran i temeljito obrazovan, trudio postići

odjek u duši čitatelja i temom i stilom. Ako je ponegdje i unio riječi koje mu Matoš zamjera, ne treba mu, zbog ostaloga pozitivnijeg doprinosa, to uzeti za zlo, jer pisac nema ništa drugo osim riječi da izrazi ono što misli i osjeća on sam, a često kroz svoje misli izražava misli svoga naroda i vremena u kojem živi.

U različitim pisaca riječi dobivaju različiti zvuk i različito značenje. Leksik Milutina Cihlara Nehajeva ne može se nazvati prebogatim, ali je vrlo značajan. Leksemi u svom osnovnom (glavnom značenju), ali i u izvedenom, te u denotativnom ili konotativnom značenju (svejedno je li riječ o socijaliziranom, područvenjenom ili okazionalno-individualnom) povezani u frazeme, pridonijeli su da je upravo pisac Nehajev ušao u *Izvore*, točnije citirana djela na strani XVII., i to na prvom mjestu roman *Bieg* (Zagreb, 1917.), te roman *Vuci* (Zagreb, 1928.) i *Rakovica* (Zagreb, 1932.), u *Frazeološkom rječniku hrvatskog ili srpskog jezika* dr. Josipa Matešića (Školska knjiga, Zagreb, 1982.). Stoga će se idući redci pozabaviti, prije svega, Nehajevljevom frazeologijom u romanu *Bijeg* s aktivnim, ali još više s pasivnim slojem jezika (arhaizmima, zastarjelicama, pomodnicama, historizmima, nekrotizmima), područnom raslojenošću jezika (lokalizmima, regionalizmima, dijalektalizmima), funkcionalnom raslojenošću leksika kroz stilove, posuđenicama, jednoznačnošću i višeznačnošću leksema.

Usporedbama inače vrvi naš svakodnevni razgovorni stil. Mi toga često nismo svjesni. Od uzvišenih i homerskih preko humorističnih i poznate nam slavenske poredbe; od razvijeno umjetničkih usporedbi-slika proustovsko-krležijanskog tipa, do vrlo jednostavnih, ali duboko psiholoških kalebovsko-nazorovsko-marinkovićevskih... Nehajev je usporedbama istkao umjetničko tkivo po značenju i izražajnosti osobite vrijednosti, što svjedoče najbolje ovi primjeri:

- *Ispitivali su me kao đaka na ispitu*
- *Ti su već svi jedan kao drugi*
- *digne te kao pero u zrak*

- *odviše ljubazni kao prema gostu*
- *slobodna kao divljač u prašumi*
- *bura . . . kao da se skliže po površini*
- *prateći ga kao vjeran satelit*
- *mati ga je uzgojila kao samotnu biljku*
- *srce mu je tuklo naglo i jako kao da je trčao uz brijeg*
- *bijednik kao utamničen mora da pati*
- *more kao da se razbjesnjelo i htjelo progutati kuće na dohvatu*
- *neki Švaba izmislio je ko luda koka lijepu riječ*
- *dva krasna cvijeta ko usred maja (ironija)*
- *podigne malo pleća kao da se hoće pripremiti na to da će ga netko*

- udariti nečim teškim po glavi*
- nas Slavene ubija žena. Baš visimo o njoj ko bršljan o deblu. (ironija)
  - on pljuje krv kao da je plaćen za to (sarkazam)
  - sjedio sam baš kao putnik koji ne zna kuda će ga sutra odnesti sudbina
  - ostao je sam, tako sam, kao da je u tavnici
  - svaki šuštaj zabolio bi ga kao da ga je netko bocnuo u mozak
  - uteći iz života, gadnoga, samotnoga... kao zločinac i ja imam jednu želju prije smrti. Da popušim cigaretu.

Iako je, ponekad, teško povući strogu crtu između sentencije, mudre poučne izreke, i poslovice, koje su uvijek bogate porukama, jezgrovite, s moralno pravnim, socijalnim i inim poukama, ipak smo izdvojili neke misli Milutina Cihlara Nehajeva o kojima se može i treba razmišljati.

- Čovjek je gori od životinje.
- Sve je navika.
- Misli brže lete i više kažu nego može doseći pero.
- Sam biti, sjajna je stvar.
- Ljubav, snovi, budućnost – sve je to ništa.
- Luđaci misle da to znači da pijani ljudi govore istinu. Vino je istina. To ti je smisao.
- Teško je vjerovati u vrijednost onoga što sam stvaraš.
- Sve je zapisano u zvijezdama.
- Uspjeh – to je velika stvar!
- Lijepa je stvar obiteljski život.
- Kako malo treba za sreću.
- Sve što činim, činim samo od ljubavi.
- Daj, iziđi, ti brate, iz vlastite kože.
- Robovi smo svoje djece.
- Od ovog dječaka bit će nešto ili ništa.
- Starost se ne mjeri po godinama nego po zimama života.
- Zar je život vrijedan da ga plaćaš mukama?
- Gdje se mnogo govori o nečemu, tu se mnogo što krivo shvati.
- Sve je tako strašno zlo da ne može biti gore.
- More šuti i zakapa sve.
- A ljubav! - Do vraga. Od toga zaboli srce i glava.
- Vino je bolje od žene. Kušaš ga i ako ti se ne sviđa izbaciš, a žena ti sjedi za vratom.
- Netko je – čini mi se – kazao da je pedagogija umjetnost.
- U vinu je sloboda, jer te ne veže ni za što.

- *Svaka stvar na svijetu ima toliko smisla koliko ti služi za kakvo uživanje.*
- *Kako ćeš odgajati drugoga, ako sam sebe ne možeš da odgojiš?*
- *Moraš biti jak i ubiti babu, kako kaže Raskoljnikov.*
- *Bože, Bože, to je strašno užasno. Kud god pođem ja nosim nesreću sebi i drugima.*
- *Opijmo se vinom, ljubavlju i ljepotom.*
- *U vinu je ljepota i omama – treća litra otkriva ti cijeli Muhamedov raj.*
- *Bježao je od ljudi, ali nije mogao pobjeći od sebe samoga.*
- *Turci kažu da dani prolaze polako, a godine brzo.*

Povezanost usporedbi i metafora (metafora = skrivena usporedba) nije toliko česta u Nehajeva, ali je gotovo uvijek emocionalno obojena. Često se isprepleće s usporedbom, premda od nje življa i plastičnija, pa ju obični čitatelj teško može odgonetnuti.

- *Jesu li to znaci oluje... lijepoj partiji za Veru*
- *... što se sve više udaljuje od cvata djevojačke dobi.*
- *mlada, nagla ljubav*
- *crn je to put*
- *ja, stari magarac*
- *ima nekoliko otvorenih glava*
- *nemam posla s dječurljom koja se ne umije još ni useknuti*
- *zemlja, mati hraniteljica.*

Maštom oživiti nežive predmete, pojave i apstraktne pojmove preobraziti u osobe, uspijeva Nehajev kao kvalitetan pisac vrstom metafore poznatom pod imenom personifikacija:

- *Ali Đuru su nehotice bole njegove riječi.*
- *To otimlje dosta vremena.*
- *Bura se rađa u Senju, bura zavija, huče, srće po praznim ulicama.*

- *Ona noć ne da mi mira.*
- *Uzmakoše stare sumnje.*
- *Dan na dan kljuje ti u srcu nezadovoljstvo.*
- *Kamen se, regbi, zapalio od sunca kao željezo.*
- *... zaletavalo se more.*
- *Vidjelo se da ga grize sušica.*
- *... odaljiti sa zdravog tijela ovog našeg zavoda čireve koji su se počeli javljati.*
- *Spušta se rana zimska večer.*
- *More je mirno šumilo, razbijajući se u sitnim valićima.*
- *I Vratnik se zavio u tamu.*

- *Vlastito pismo, priloženo u Tošinoj koverti, gledalo ga je žalosno i zlobno.*
- *Riječi iz ravnateljelih usta izlazile su polako.*
- *Na dušu mu sjela neka tupost.*
- *Uteći iz života gadnoga, samotnoga.*

Nema pisca koji se nije poslužio frazemima i time obogatio svoje djelo. Dapače, stvorio i nove. Tako i Nehajev. Njegova je frazeologija bogatija u romanu *Vuci* jer je tematika povijesna, ali ni prvi roman hrvatske moderne *Bijeg* nimalo ne zaostaje za romanom *Vuci*. Iako je vrlo teško definirati frazem, to je moguće na temelju četiri osnovne značajke frazema. Josip Matešić u uvodu svog *Frazeološkog rječnika* na str. VI. definira frazem ovako (Istu definiciju prihvaća i Marko Samardžija u *Leksikologiji hrvatskog jezika*, Š. K., Zagreb, 1995, str. 85): "Frazemi su jedinice jezika značenjskog karaktera koji se kao cjelina reproduciraju u govornom aktu, raspoložujući pri tome s najmanje dvjema punoznačnim (autosemantičnim) riječima od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu, jedinice koje, zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge riječi, mogu vršiti sintaktičku funkciju u rečenici".¹

1. postojana veza leksema (*dok te ne proguta noć*)
2. najmanje dva leksema moraju biti u postojanoj vezi (*progutati noć*)
3. posebno semantičko značenje (*progutala ga noć, u značenju – nestao, ubijen*)
4. leksičke se jedinice mogu bez problema uklopiti u kontekst, a to znači da frazemi u rečenici mogu biti po sintaktičkoj funkciji predikati, priloške oznake, subjekti i objekti.
  - *Daj, izadi, brate, iz vlastite kože* (funkcija predikata).

U romanu *Bijeg* izdvojili smo ove frazeme:

- <i>Nije dobar znak.</i>	- <i>Kukavna plaća.</i>
- <i>Mani, brate!</i>	- <i>Načinit će od petače stotinjarku.</i>
- <i>Nije mu na um palo.</i>	- <i>Ti si veliko dijete, dragi moj.</i>
- <i>Idu spavati s kokošima (ironija),</i>	- <i>Zlatno, drago, moje dijete.</i>
- <i>Od sutra novi red.</i>	- <i>Pravi junak dana.</i>
- <i>Ubije te nemir.</i>	- <i>Neki ne vide rado.</i>
- <i>Nije danas u modi.</i>	- <i>Bilo im prosto.</i>
- <i>Bježiš iz zla u gore.</i>	- <i>Nosite se vani.</i>
- <i>Puštaju me u miru.</i>	- <i>Zabava nije nikako išla od ruke.</i>

¹ M. SAMARDŽIJA, 1995, 85.

- <i>Daj danas, daj sutra.</i>	- <i>Jesam li im dobro zapaprio.</i>
- <i>Gle, sad se pere.</i>	- <i>Dužan svakom vragu.</i>
- <i>Nastoji izvući nešto iz života.</i>	- <i>U slatkogorkoj šali.</i>
- <i>Nikad se nećeš iskopati iz duga.</i>	- <i>U njega duša meka i dobra.</i>
- <i>Prestar za svoje godine.</i>	- <i>Ne bih razbijao glavu.</i>
- <i>Tad mu dopane ruku knjiga.</i>	- <i>Da se trgne iz mrtvila.</i>
- <i>Šetao je amo tamo.</i>	- <i>Spopada ga bijes.</i>
- <i>Nadugo i na široko.</i>	- <i>Mi ćemo njih utjerati u strah.</i>
- <i>Podavati se životu.</i>	- <i>Baš si ga masno čušnuo.</i>
- <i>Biti na vlastitim nogama.</i>	- <i>Najvolio bih, ne ustati više nikad.</i>
- <i>Na dva tri mjeseca.</i>	- <i>Bio je sa sobom načistu.</i>
- <i>Davno prešla tridesetu.</i>	- <i>Dati na vjeru.</i>
- <i>Raznijeti će vas na jezike</i>	- <i>Ne isplati se.</i>
- <i>Dat će vam po gubici, tako da</i>	- <i>Tako će začepiti usta svemu</i>
- <i>nikad više nećete otvoriti.</i>	- <i>govorkanju.</i>

Kao i druge jezične jedinice, i leksemi imaju svoju područnu i vremensku limitiranost. Stilistika kao jezična disciplina izražena kroz fonostilistiku, morfo-stilistiku, semantostilistiku i sintaktostilistiku te leksikostilistiku čini hrvatski jezični standard s nekoliko osnovnih stilova:

- publicistički (publicistički i novinarski)
- znanstveni (znanstveno popularni, strogoznanstveni)
- administrativni (diplomatički, zakonodavno-pravni, politički, poslovni)
- razgovorni stil i
- književno umjetnički.

Naravno, književno-umjetnički stil najviše je predmet naše pozornosti u proučavanju Nehajeva, i to onaj prozni podstil (iako je vrlo vrijedan njegov esejistički pa i feljtonsko-polemički, premda spadaju u hibridne podstilove).

Nije zanemariv ni njegov dramski i pjesnički stil.

U opisu svoga vremena između dva stoljeća, sredinâ u kojima je živio njegov glavni lik, u Nehajevljevu dosta čistom jeziku prisutni su:

- poetizmi: *starodrevni*, sanak (*od tog sanka cio svijet sanak je samo sanak lijep*), *djevica*, *daće*, *vijoglav*,

- vulgarizmi kao leksički sloj, često su živo prisutni osobito u proznim dijalogima u naših pisaca. U Nehajeva su u manjini, jer je on izbjegavao "ružne" riječi (*stara Hrabarova, budala, ljigavac, prostak, ništarija, tratiti* [i one koje Matoš navodi] - *spiskati, tratiti*).

- žargonizmi i kolokvijalizmi, iako su češći u razgovornom jeziku i teško je naći granicu među njima, svi pisci odreda, barem ponekad ih upotrebljavaju.

Upotrebljava ih i Nehajev. Doduše u maloj mjeri: *puca, frajla, kevica, uzeti na kredu, pokeckati, markirati*.

- Nema jezika u kome nije bilo i nema jezičkog posuđivanja, bilo zbog jezičnih, bilo zbog nejezičnih socio-lingvističkih razloga (zemljopisno-političko-gospodarskih ili kulturno znanstvenih). I hrvatski je jezik i davao i primao i bio u vezi s najrazličitijim jezicima iz ovih ili onih razloga, a najviše zbog onih povijesno-političkih – tuđe vladavine. Otuda u nas turcizmi, mađarizmi, talijanizmi, germanizmi, srbizmi. Ostale posuđenice došle su posredno ili neposredno u literarnim i drugim kontaktima i ostale kao usvojenice ili prevedenice ili pak internacionalizmi. U Nehajevljevu romanu *Bijeg* pisac rabi najviše internacionalizama. Naše je istraživanje pokazalo, što se moglo i očekivati, da je najviše latinizama, ili, kako neki leksikolozi vole reći, europeizama. Valja imati na umu da u internacionalizme nisu ušli samo latinizmi nego je velik broj i iz ostalih jezika. Primjerice grčkog, francuskog i kasnije engleskog. Navodimo primjere:

- latinizmi: *doktor, sugerirao, apsolutno, stabilna, indiferentnost, literarna, dekret, liberalni, opatica, anali, rezerva, fabrika, incident, element, nota, interes, profesor, kolega, disertacija, koncert, materija, vino, penzija, modalitet, egzistencija, luksus, konferencija, konsekvencija, statistika, apstraktno, dekanat, laboratorij, mart, februar, satelit, kancelarija, disciplina, inteligencija, masa, normalan, kapital, intiman, semestar, studije, menza, religija, poštanska, egoista, emancipirana, modifikacija, revolucija, konflikt, transcendentalan, diskrecija, votirati, semestar, rekonvalescent, honorar, mahinalno, sentimentalno, afektirati, ceremoniozno, harmonija, leu ruginens, agresivnost, obligatan, indispozicija, rezignacija, kredit, ferije, eksperiment, laterna, lanterna, disonanca, instrukcije, stipendija, itd.*
- grecizmi: *cinizam, komično, apatičan, politika, tragikomično, manija, licejka, karta, mehanički, tiranija, ideja, muzikalan, ironija, fantazija, logika, fraza, kilometar, katalog, kemija (i egiptizam), aksiom, fizika, pedagoški, psihologija, teoretski, praktično, organ, melankolično, filolog, mefistofelsko, biskup, gimnazija, geometrija, historija, atmosfera, materija, tip.*

S obzirom na Nehajevljevu svestranu naobrazbu, načitanost i znanje, razumljivo je da prevladavaju internacionalizmi, a latinizmi su odraz opće kulturološke stvarnosti, jer je latinski jezik bio jezik znanosti, književnosti i diplomacije ovog dijela svijeta. U Hrvatskoj je on imao status službeno diplomatskog jezika sve do 1847. Te godine je, naime, Hrvatski sabor zamijenio latinski hrvatskim jezikom.

Germanizmi su, s obzirom na Nehajevljevo školovanje u Beču i njegovu srednjoeuropsku kulturu i život u hrvatskoj metropoli, gdje su germanizmi česti, nemalo zastupljeni: *lampa, purger, štropot, ure* (ura – i europeizam, ušla iz njemačkog jezika), *lumpanje, luster, kelner, farbati, trač, vic, dijetenklasa, štrcaljka, štampati, prolumpane, laćman, galghenhumor, flaša, šablona, harfa, loden* (vrsta kratkoga toplog kaputa), *štajnbrik, škoditi*.

Začudo, hungarizama ili mađarizama je manje i odnose se uglavnom na Peštu i Ugarsku, što mogu biti i historizmi, te riječi *karika, cipela*, što je karakteristika teže prihvaćenoga mađarskog jezika u nas.

Romanizmi (mislimo na sve romanske jezike) su uglavnom zastupljeni po talijanizmima i galicizmima, dok luzitanizama, hispanizama (osim riječ *cigareteta*) i rumunjizama nemamo, što je i razumljivo s obzirom na piščevu opću kulturu i susjedstvo s Italijom. Tako nalazimo sljedeće talijanizme: *virtuoz, bankrot, stampa, astij, diletantsko, kapralski - kaplarski, lanterna, škatulja, frančezi, volta, beštija, ultramontanci, lazarom, koncert, burza*; galicizme: *kupe, vagon, plaidoyer, renta, elita, biljet, kondukter, toaleta, varijeta, mileu, kuverta, adresa, nivo, loggia, negliže, garderoba, blamirati, partija, a propos, afera, repriza, fabrika, lojalno, fasada, siže, etiketnost*.

Anglizmi i amerikanizmi su riječi preuzete iz engleskog jezika. Nisu česti jer u to vrijeme kod nas nije bio jak utjecaj engleske književnosti. Nema ni amerikanizama, jer je suradnja s američkom književnošću bila još u povojima. Ipak, oni Nehajevu nisu strani: *five o' clock, džokej, sportsmen, bojkot*.

Turcizmi, inače češći u slavenskim književnostima pa i našoj, manje su prisutni u djelu Milutina G. Nehajeva. To su posuđenice nastale za vrijeme dugotrajne okupacije naših krajeva, a dijelimo ih na posuđenice iz turskog jezika i riječi koje su posredstvom turskog jezika ušle u naš jezik iz arapskog i perzijskog, tzv. orijentalizmi: *čamac, bazar, ćelav, čama, divan, mamurluk, uđutur, algebra* (arabizam), *alkohol* (arap.).

Od slavenizama u romanu su najčešći srbizmi: *ironizovanjem, posmatrala, duva, citovao, konstatovale, iskombinuju, uzgajati djecu, čas (sat), shvatao, asimiluju, sudija, poistovetim, kompromitovana, shvatani*.

Bohemizmi i polonizmi su rjeđi, a nisu tako frekventni ni rusizmi, osim: *naprosto, rabota, zdravstvuj, baćuška*.

Strani leksemi, istaknuti obično i drugom vrstom slova, poznati su u leksikologiji kao strane ili tuđe riječi. Česte su i kod Nehajeva:

- *ignoramus*

- *Lenovi* stihovi...

- kako je ono pjevao o tri ciganina: *"Wie man's verspielt, vergeigt und vertrinkt und es dreimal verachtet."*

- Našli su ljudi valjda za Veru uzgojenog bonhomma u sedmoj *dietenklasi*
- Neki Švaba izmislio je ko luda koka lijepu riječ: "*Er ist ein Dichter stets und haengt am Weibe.*"
- Ja sam inače pravi lazaron, što se tiče ljenčarenja – svidjelo mi se u Beču cijele dane sjediti u "*Arkadencafe*" i buljiti u štogod ne misleći ništa
- *Maestro* mu iza okolišanja, kao slučajno preda *biljet* na kojem bijaše napisano...
- Nedavno bijahu stigle u Zagreb dvije tri učiteljice Engleskinje, koje Veri i njenim družicama postadoše uzor *comme il faut*.
- .... pa me sada lijepo vidi što sam onda u ono nekoliko dojmova zabilježio svoj *etat d'ame*.
- Bar primjećujem da me je neki dan kolega Žuvić nekako malo zlobno dočekao kad sam došao u školu u svom *bonjouru*.
- Na svijetu su samo oni ljudi sretni koji su sasvim jednostrani. Na te djeluju događaji, ono što su Rimljani zvali *vicissitudines vitae*.

Dakako, ovamo spadaju i egzotizmi iz različitih naroda s njima svojstvenim pojedinostima, kao nazivi određenih jela i pića, obilježja specifičnih građevina, nazivi flore i faune, folkloru pa i nazivi novčanih jedinica koje Nehajev obilno upotrebljava. Spomenimo samo novčane jedinice. Zašto? Prvo zato što smo bili u sustavu tih država i drugo zato što su mnogi egzotizmi već historizmi i s obzirom na ono vrijeme kako ih rabi Nehajev, a pogotovo danas:

- ... *dvadest forinti* ...,
- ... *a sto kruna, ne da se dijeliti na mnogo strana.*
- ... *no pet forinti valjda ću negdje naći.*
- *Pet forinti, dragi, to ti je puno* ...,
- ... *moliti bar za jednu krunu. Za jednu krunu!*
- *Načinit će od petače stotinjarku.*
- *Par kruna uvijek ima u mene.*
- *A vi ne trebate da se za deset kruna blamirate.*
- ... *Sto forinti* ...,
- ... *da ima koji novčić,*
- ... *Što je njemu do naših pet forinti.*

Spomenutu vremensku raslojenost jezika u Nehajevljeva promatramo kroz arhaizme: regbi, ničesa, pače, ište, preudesba, zazbilja, auktoritet. Ni psihologiju nije im tako teško izjasniti (u smislu objasniti).

Historizmi: Pešta, rigoroz, suplent, škotnik, mudroslovlje, zatim danas obnovljene riječi - oživljenice - mladež, dužnosnik, izvješće (prije Domovinskog rata: omladina, izvještaj, funkcioner); zastarjelice (leksemi koji se sve rjeđe rabe

u suvremenom hrvatskom jeziku, pa je očito pitanje vremena kad će prijeći u arhaizme): rug, dneva, regbi, oštar kazan (kazna), brzojavka (ali upotrebljava i oživljenicu brzojav), česa, orisati, glasoviranje, nigda-nigda, navada, slučiti, glasosviračica, budne (gl. biti).

Ovdje bismo pribrojili i biblizme, bez kojih nije ni jedno književno ili umjetničko djelo, bez obzira na to u kojem kontekstu upotrijebljeni:

- *lav ričući obilazi oko vas, kako kaže Sveto pismo i vreba na vaše duše,*

- *Da nisam obavezan Veri, ne znam da li bih pustio da mi drugi put očitaju ovakve levite,*

- *... prvi put primljene svete pričesti*

- *... sa trpećim Kristom i neokaljanom Djevicom,*

- *...i veličajno u svetoj nekrvnoj žrtvi koja se svaki dan obnavlja,*

- *... jer život po takvom anđeoskom osjećaju dobiva ljepši, pravi smisao,*

- *... riječi o veličini nauke Spasiteljve,*

- *... Svemožni predobri Bog trpi takvu sramotu,*

- *Mučili me kao Krista, ispili mi krv ...*

- *Stoji u krugu anđela na dan svetoga Alojzija.*²

Spomenimo na kraju ove stilske analize hidronime (*Jadransko more*), oronime: gora (*Velebit, Gorski kotar*) i ojkonime kojih je najviše u romanu: *Pešta, Brod, Zdenci, Senj, Beč, Bakar, Kraljevica, Primorje, Gospić, Zagreb, Velika Gorica, Kvarner, Nizza, Rijeka, Slavonija, Graz.*

Najčešća spominjana imena su iz kršćanskog sloja (*Đuro, Toma, Frano, Ela, Ana*) te iz narodnog sloja (*Darinka, Zora, Vera, Jagan, Tošo, Nina*). Prezimena: *Hribar, Žuvić, Poljak, Palčić*; patronimi: *Radović, Lukačevski, Maričić, Andrijašević, Milošević*, te matronim: *Rajačić, Rajačićka* kao i nadimci *Stariša, Tramovac, Remoli...* Pisac evocira i niz poznatih ličnosti, uglavnom iz umjetnosti: *Nietsche, Schopenhauer, Bethoven, Chopin, Segatini, Bourget, Tolstoj, Heine, Homer, Kant, Pilat, Macho, Dostojevski, Puškin, Baudelaire, Shakespeare, Dvoržak, Andersen, Wilde, Radetzky, Freidenker, Ellen Key, Grieg, Ljermontov, Julien Dorsenne...*

Ne malu vrijednost Nehajevljeva djela pokazuju i navodi u *Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Josipa Matešića, koji je izdalo poduzeće Školska knjiga 1982., dakle u vrijeme bivše Jugoslavije. Činjenica da je *Frazeološki rječnik* tada rađen, nije beznačajna. Naime, budući da se tada govorilo o jednom jeziku, jasno je da je morala biti približno jednaka zastupljenost hrvatskih i srpskih pisaca. Od izrazito velikog opusa Nehajeva (13 svezaka, što je tek polovica od onoga što je stvorio), iskorišten je vrlo

² Navodi uzeti iz romana M. C. NEHAJEVA, *Bijeg*, PSHK, MH-Zora, Zagreb, 1964.

mali dio. Citiramo neke od navoda u spomenutom rječniku iz djela M. C. Nehajeva:

- *Na Saboru državni knezovi su ... slušali tek na pola uha.... (str. 715a)*
- *Julijan Lodron nije joj bio muž po srcu... (str. 630a)*
- *... na stolovima su pisari pod svodovima prokurativa za male pare pisali pisma ... (str. 452a)*
- *... za to vas moram ja, vaš duhovni otac, upozoriti na pogibao ... (str. 435b)*
- *Dok ste još bili đak, ja sam stisnula jedno oko, ali sad otvoreno kažem da mi nije pravo. (str. 423a)*
- *... nema nikad straha da će domaći čovjek napraviti nepriliku, posvaditi se do noža. (str. 397b)*
- *A komisija ostala duga nosa! (str. 392b)*
- *Sinjorija se neće s Frankopanima posvaditi do krvi. (str. 292a)*
- *Tošini idu spavati sa kokošima ... (str. 246b)*
- *... (političar) ne bi za monarhizam žrtvovao ni jedne jote ... (str. 222a)*
- *Raznijet će vas (Gjuru) na jezike ... (str. 220b)*
- *Ali su se u Augsburgu čule i druge gusle. (str. 177b)*
- *Posljednji jaše iza svih plećat, muških godina čovjek. (str. 160a)*
- *Tko me je čuvao, kad sam se verao kroz njemačke strane, noseći glavu u torbi? (str. 143b)*
- *... otac je ostario, a kraljevina je bez glave (str. 934b)*
- *... Veneciju Bosonogi mrzi iz dna srca.... (str. 95a)*
- *Dakle poslije toliko očekivanja radosti i nade sve ode u dim. (str. 89b)*
- *A opet nije (htjela udovica majora R.) da u bescijenje prodaje stvari. (str. 13b)³*

Ovaj prikaz obilježja Nehajevljeva stila bez sumnje je pokazatelj njegova bogatog jezičnog izraza. Matoševa negativna kritika, koja je bila jedna od rijetkih, a koju je i sam Matoš kasnije na neki način povukao, potvrđuje naše mišljenje o vrijednosti Nehajevljeva proznog djela. Uostalom, evo što o njemu piše jedna od najpriznatijih današnjih ličnosti na području kroatistike, prof. dr. Ivo Frangeš: "Najzad, taj je čovjek pisao izrazom, služio se stilom, jezikom, vokabularom, koji se apsolutno može i mora nazvati individualnim, u najboljem smislu riječi. Nehajev je ostvario ono za čim teži svaki umjetnik, a to je ne samo sadržajno nego i oblikovno ličan pristup gradi. Njegova rečenica je njegov leksik, rast njegove rečenice, to je nešto po čemu Nehajeva možemo prepoznati. To više

³ Svi navodi prema J. MATEŠIĆ, 1982.

nije bezlična jezična masa koja stoji svakom na raspolaganju, nego je to zaista lična i individualna upotreba toga od tada veoma podatnog i veoma pruživog materijala koji se zove hrvatski književni jezik."⁴

Literatura

Ivo FRANGEŠ, *Milutin Cihlar Nehajev*, spomen-spis, MH, Rijeka, 1962.

Josip MATEŠIĆ, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.

Milutin CIHLAR NEHAJEV, *Bijeg*, PSHK, MH-Zora, Zagreb, 1964.

Marko SAMARDŽIJA, *Leksikologija hrvatskog jezika* (navod Josipa Matešića), Školska knjiga, Zagreb, 1995.

STILISTISCHE MERKMALE DES ROMANS *FLUCHT (BIJEG)* VON MILUTIN CIHLAR NEHAJEV (ANLAEßLICH DES 120. JAHRETAGS VON SEINER GEBURT)

Zusammenfassung

Die Autorin analysiert in diesem Artikel stilistische Merkmale und Lexik des Romans *Flucht (Bijeg)* von Milutin Cihlar Nehajev. Ihrer Meinung nach wollte dieser allseitig gebildete Schriftsteller mit dem Thema und dem Stil eine starke Wirkung in der Seele des Lesers hervorrufen. Die Autorin wurde an diese Arbeit durch die negative Kritik des kroatischen Schriftstellers A. G. Matoš angeregt. Diese Kritik war die einzige negative Kritik dieses Romans, und Matoš hat sie später zurückgezogen. Den Wert des Stils von Nehajev zeigen viele Anführungen im *Phraseologischen Wörterbuch* von J. Matešić. Die Autorin betont, dass auch die Meinung von I. Frangeš der Rede Wert sei. Er sagt, nämlich: "Dieser Mensch schrieb mit einem Stil, Ausdruck und Vokabular, den wir unbedingt als individuellen im besten Sinne des Wortes bezeichnen müssen."

STYLE PECULIARITIES IN THE NOVEL *ESCAPE* BY MILUTIN CIHLAR NEHAJEV (ON THE OCCASION OF THE 120TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH)

Summary

The author of the article "Style Peculiarities in the Novel *Escape* by Milutin Cihlar Nehajev" analyzes writer's style and lexic. With his universal education, the writer did his best as to challenge in his readers' souls some repercussions by his theme and style. The reason for our accepting to elaborate just such a theme was the criticism directed by A. G. Matoš to the style of Milutin Cihlar Nehajev. That was a negative review on the Nehajev's novel, which some time after was tacitly taken back by Matoš himself. The worth of Nehajev's style has been proved also by numerous citations in the *Dictionary of Idioms and Phrases* by J. Matešić and worth of notice is, perhaps, the view of Ivo Frangeš who says: "... that man wrote with such expressions, style, language, vocabulary that can and absolutely should be described as an individual in the best sense of the word".

⁴ I. FRANGEŠ, 1962, 17.